

DE HETE ZOMER TE WILLEMSTAD VAN 1787 EN ZIJN NASLEEP

WILLEM V, de laatste onzer Stadhouders, wordt algemeen als de minst krachtige der Oranjevorsten beschouwd. Ondanks zijn beminnelijkheid en geleerdheid werd zijn bestuur een teleurstelling. Zijn gebrek aan zelfvertrouwen, zijn onmacht ook om een juiste houding aan te nemen tegenover de ontevredenheid en de politieke woelingen die zich tijdens zijn bewind voordeden, hebben in die tijd het aanzien van het Oranjehuis doen dalen. In het bestuur van de Republiek kon hij dan ook geen ingrijpende hervormingen aanbrengen, ofschoon hij van alle Stadhouders de meeste bevoegdheden had. Dus werd hij een mikpunt toen er veel misging. Na het mislukken van de Vierde Engelse Oorlog (1780-1784) daalde zijn aanzien nog meer. Hij, die bij de aanvaarding van zijn ambt alles scheen mee te krijgen, kreeg nu alles tegen zich.

In de tweede helft van de 18e eeuw was in de Republiek overal de patriottische beweging – in feite een monsterverbond van anti-orangistische regenten enerzijds en door het rationalisme beïnvloede democraten anderzijds – allengs gegroeid en had zich vooral na 1780 min of meer geïnstitutionaliseerd in sociëteiten en exercitiegenootschappen of vrijkorpsen. In het westen van Noord-Brabant kennen we uit die periode patriottische sociëteiten o.a. te Fijnaart, Klundert, Zevenbergen en Oudenbosch.¹ De patriotten zijn te zoeken onder de burgerij, de mannen uit de nijverheids- en handelskringen, de meest vooraanstaanden onder de gestudeerden en onder de anti-stadhoudersgezinde regenten en edelen. Vooral in het gewest Holland waren de patriotten sterk.²

Willem V verliet in 1785 Den Haag en ging in Nijmegen wonen. Van dat moment af waren Holland en Utrecht vrijwel in handen van de vrijkorpsen. De gemalin van Willem V, Prinses Wilhelmina van Pruisen, die zich ergerde aan de besluiteloosheid van haar man, wilde naar Den Haag om daar de Oranjegezinden om zich heen te verzamelen, en met hen op te treden tegen de patriotten. Maar ze kwam Holland niet bin-

nen: in de buurt van Goejanverwellesluis werd zij op 28 juni 1787 door Goudse vrijcorporisten tegengehouden. De defensiecommissie besliste onder goedkeuring van de Staten van Holland dat zij haar reis niet mocht voortzetten. De toestand in het land was zeer gespannen.

*
**

Dit alles miste zijn uitwerking ook in Willemstad niet. Hier had de patriottische beweging practisch geen voet aan de grond gekregen; de inwoners bleven doorgaans trouw aan Oranje. Het schelden op de Stadhouder, met weinig variatie en zonder enige gratie, verwekte bovendien weerzin.³ Er waren echter uitzonderingen.

In 1785 was door Willem V – als heer van Willemstad – tot schoolmeester, koster, voorlezer en voorzanger te Willemstad benoemd de toen 24-jarige Jacobus Webbers, zoon van de overleden schoolmeester Johannes Webbers.⁴ Men wist weinig van zijn ideeën af en de benoeming was vooral geschied om het gezin van de weduwe Elisabeth Webbers-Verbroeck⁵ tegemoet te komen. Het gecombineerd ambt bracht ruim f. 800.– per jaar op, een bedrag waarvan men destijds heel behoorlijk kon leven. Aanvankelijk waren er geen klachten over Webbers. Maar weldra begon de jeugdige schoolmeester-koster in zijn ijver voor school en kerk te verflauwen. Hij kreeg smaak in het bezoeken van herbergen en ontpopte zich niet alleen als een vurig patriot, maar bovendien poogde hij anderen van zijn denkbeelden te overtuigen. Hij liet schot- en lasterschriften tegen Willem V komen en distribueerde deze onder de Willemstadse burgerij. Hij gebruikte daarbij ook nog brieven en gedichten van zijn te Dordrecht wonende broer Carel. Deze dichter was als lid van een vrijkorps meermalen in Utrecht gelegerd geweest. Onze schoolmeester verklaarde openlijk dat, indien zijn werkzaamheden te Willemstad hem dit niet verhinderden, hij ook graag naar Utrecht zou optrekken. Zijn moeder sterkte hem en was zelf „een zeer heethooffdige nieuwerwetse Patriotte” en stak niet onder stoelen of banken dat zij en haar twee zoons Patriotten waren. Zij ging er trots op dat één van hen lid van een vrijkorps was.

Op de verjaardag van Prins Willem V, 8 maart 1787, kwamen enige kinderen, zoals gebruikelijk, met oranje op de hoed naar school. Webbers gelastte hen deze hoeden af te zetten en verbood hen 's middags nog met die versierde hoeden op school te verschijnen. „Oranjepapier zelfs was de grootste contrabande op school geworden” en „de schoolmeester was een volslagen vijand van de goede zaak van het Doorl. Huis van

Oranje geworden” zou de Magistraat van Willemstad (later) schrijven.⁶ Toch schijnt meester Webbers meermalen, ook door de leden van de Magistraat, vermaand te zijn, doch zonder resultaat, integendeel. Zijn gevoelens ten opzichte van het Oranjehuis werden langzamerhand algemeen bekend, ook bij de gewone man; hij werd daardoor „een voorwerp van algemeene haat en affkeer”.⁷ Later zou de Magistraat dit verklaren: „En geen wonder, men had hier zedert lang met de grievenste smerte gezien het onrecht en den hoon die door eene Landverdervende Fractie, met verzaking van alle banden van plicht en dankbaarheid, tot zichtbare ruine en ondergang van ’t lieve Vaderland, aan onzen Beminden Vorst en Heer en zijn Doorlugtig Huis, elders wierde aangedaan. En de droeffheid van alle Weldenkende, die in dezen niet anders doen konden, dan in hare gebeden de belangens van haare Dierbaaren Vorst en Heer en die van het Vaderland, aan de Goddelijke Almagt en Voorzienigheid aan te beveelen, en eene spoedige omwenteling van zaken en redding aff te smeeken, wierd niet weinig vermeerderd toen zij overtuigd wierden, dat het Slangenzaad ook hier ter Plaatse gezaaid was en reeds wortelen begon te schieten . . .”⁸

Men vond het ondankbaar, vooral omdat de familie Webbers zoveel gunsten en weldaden van Prins Willem V had ontvangen, waardoor zij, voor haar stand – zoals er uitdrukkelijk bij vermeld werd – welvarend en groot geworden was.

**

Hoe precies de lont in het kruitvat raakte, blijkt nergens uit, maar op 11 juli 1787 begonnen in Willemstad onlusten,⁹ die steeds erger werden en vooral gericht waren tegen de weinige patriotten, maar vooral tegen hun leider meester Webbers. De Magistraat hield in de vroege morgen van 12 juli 1787 een buitengewone politievergadering.¹⁰ Enkele personen uit haar midden stelden een onderzoek in, zowel in het Schoolhuis als in de woning van de Weduwe Webbers. Het ongenoegen was immers vooral opgewekt, daar de inwoners meenden dat bij de familie Webbers een schotprent aanwezig zou zijn, waarin Willem V en het huis van Oranje op een lage en verachtelijke wijze zouden zijn afgebeeld. De conclusie van dit onderzoek was dat de inwoners door „qualijk gezinde Menschen verkeerdelijk hieromtrent zijn geïnformeerd geworden”; een schotprent was niet gevonden. De Magistraat maakte dit openlijk bekend in de hoop dat de rust zou weerkeren. Eenieder werd gemaand de weduwe Webbers noch haar familie in hun persoon of goederen te benadelen, maar zich

„ter contrarie als goede, stille, en vreedzame inwoonders te gedragen ten einde Hen Ed. Achtb. niet in de noodzakelijkheid werden gebragt om de magt welke aan hun, door den Godt van Heemel en Aarde, en door de Hooge Overigheid is toevertrouwd, tot conservatie der publicque Rust en veiligheid van alle burgers en inwoonders deser Steede, en tegen de overtreden deezes, in het werk te stellen.”

Deze bekendmaking was niet toereikend om de gistende gemoederen tot bedaren te brengen; zij kwam dan ook – gezien het vorenstaande – wel wat ongeloofwaardig voor en haar uitwerking was averechts.

De „smalle gemeente” (we zouden nu zeggen, de gewone man), sierde zich met oranje en bleef onrustig. Er werd veel gepraat en wellicht nog meer gedronken; de alcohol gaf de mensen moed en een grote menigte trok op naar het huis van de schoolmeester. Deze had ondertussen een schuilplaats gezocht („als hebbende den schoolmeester zig reeds geabsenteerd”) maar zijn moeder en twaalfjarig zusje Johanna werden, vanzelfsprekend tegen hun zin, met oranje versierd. In de woonkamer en in de keuken werd wat kapotgegooid terwijl ook enkele ruiten sneuvelen.¹¹ Later zou Webbers schrijven dat de menigte in twee vertrekken alles kort en klein geslagen had, doch de Magistraat merkte naar aanleiding daarvan op dat het vernielde slechts wat aardewerk en porselein van geringe waarde betrof, doch dat het voornaamste van de inboedel, zoals een gehele kast met porselein, een fraaie „bureauorgel” en de meubelen waren gespaard.¹²

Ook mevrouw Webbers is met haar dochtertje Johanna ondergedoken. De Magistraat riep de hulp in van het garnizoen („alsoo de ordinaire magt en assistentie van de justitie tegen dezen woesten hoop verre te kort schoot”) en de commandant van het garnizoen, kolonel Von Meulieb, zond assistentie om het volk uit het schoolhuis te verwijderen.¹³

Drie van de voornaamste oproermakers werden gepakt en gevangen gezet, n.l. Andr. van Gelant (ook geschreven van Geenland), Johannes de Graaf en Jan Jabaaij. Dit was echter olie op het vuur; men nam het gewoonweg niet. De Magistraat vreesde terecht voor nieuwe en grotere onlusten. Geconstateerd werd b.v. ook dat van een leegstaande woning, eigendom van de familie Webbers, aan de achterzijde de ramen waren vernield. Door de militairen werd wacht gehouden bij het schoolhuis en door de stad gepatrouilleerd.¹⁴ Ook de beide klapwakers, H. Janse en J. den Hertog, alsmede de polderdienaar Bernardus Kel, werden ingeschakeld; zij kregen daarvoor nadien, evenals de dienaar der justitie

Albertus Lingers, een „douceur” wegens hun „extra-ordinaire vigilantie in de criticque omstandigheden”.¹⁵ De volgende morgen zijn de schoolmeester, zijn moeder en zuster onder militaire begeleiding naar Holland vertrokken, of liever gezegd „afgevoerd”; ook dit vertrek ging gepaard met onrust. Het bleef gisten; men kon het moeilijk verkroppen dat de gearresteerden nog niet waren vrijgelaten. Niet zij immers waren de oorzaak of de schuld van alles, maar de familie Webbers.

Op zaterdag 14 juli werd door een commissie uit de burgerij aan de Magistraat een petitie aangeboden, welke door bijna alle inwoners van de stad en jurisdictie was ondertekend; hierin werd erop aangedrongen de gearresteerden vrij te laten en te bewerken dat Jacobus Webbers uit zijn functies zou worden ontslagen; dit achtte men de twee voorwaarden om de rust hersteld te zien.¹⁶ De Magistraat raakte daardoor wel in een moeilijk parket en overlegde met de militaire commandant. De uitslag was dat aan de eisen werd voldaan; men zou Jacobus Webbers voor ontslag voordragen bij de stadhouder Willem V, terwijl de gearresteerden „bij provisie onder handtasting” vrijgelaten werden. Ook tegen een zekere Arij Veermans zou voorlopig niets worden ondernomen; deze was niet gevangen genomen, dus mogen we concluderen dat hij zich tijdig aan de sterke arm had weten te onttrekken of minder schuldig was.¹⁷ Uit de bijlagen van de stadsrekening over 1787 blijkt dat de drie gearresteerde mannen drie dagen op de „spekkamer” hebben gezeten; aan de gerechts- en comptoerbode tevens burgermajoor Gerardus de Bosson, werd in totaal f. 5.10.0 betaald voor eten, drinken en oppassen, voor het wegdoen van de „vuyligheijt” op de spekkamer, voor het ledigen van het „vuylistonneke” op de gijzelkamer van Jan Jabaaij en voor een „ansynkinneke”.¹⁸

De bevolking uitte haar grote vreugde over de inwilliging van haar eisen en wij kunnen ons voorstellen dat de drie vrijgelatenen als helden triomfantelijk werden afgehaald.

De onrust ebde weg en de andere dag, zondag 15 juli, kwamen de leden van de Magistraat, met de Commandant van de Stad en verdere notabelen, inclusief de predikant in de kerk, allen met oranje-cocarden versierd ter ere van Willem V en als blijk van tevredenheid en eensgezindheid; zij hebben „met alle stigting den godsdienst gehouden”. De predikant hield spontaan een dankdienst voor het herstel van de rust.

Maandag 16 juli werd door de inwoners een algemene vergadering gehouden, waarbij iedereen weer oranje droeg en waar men elkaar „de

hand van vrede, liefde, vriendschap en eensgezindheid" gaf; men beloofde de Magistraat zich in het vervolg stil en bedaard te zullen gedragen, en hen die de rust zouden willen verstoren, aan de justitie over te leveren. Om aan dit algemeen genoegen en aan de eensgezindheid uiting te geven besloten de inwoners op 7 augustus – de verjaardag van Prinses Wilhelmina – een plechtige dank- en bededag te houden en dan „door Illuminaties als anderszins publicque vreugde te bedrijven". Unaniem werd afgesproken vanaf 16 juli tot 7 augustus allemaal oranje-cocarden te dragen, zonder echter iemand – vooral geen vreemdelingen – daartoe te dwingen. Ook het onderzoek naar de dader(s) van de gepleegde feitelikheden zou achterwege worden gelaten.¹⁹ Alles was dus weer pais en vree. Men kon dan ook enkele dagen later op verzoek van de voerlieden aan Dirk Stuvee te Rotterdam laten weten, dat alle passagiers nu vrij en ongehinderd naar Willemstad konden komen en dat men de stad in alle rust kon passeren.²⁰

Voor de functie van Webbers vond men een waarnemer in de persoon van de chirurgijn Arnoldus Egos, een inwoner uit Willemstad.²¹ Ofschoon deze zijn uiterste best deed, moest de Magistraat echter bekennen dat hij niet de vereiste capaciteiten voor het schoolmeestersvak had „als zijnde denzelven de schrijfkunst niet genoegsaem en de reekenkunst in 't geheel niet machtig".²² Voorlopig behielp men er zich mee maar het geeft ons geen hoge indruk van de zorg voor het onderwijs uit die dagen. Wel schreef meester Webbers vanuit Dordrecht op 26 juli nog een brief aan de Magistraat waarin hij informeerde naar zijn functies; zijn geweten sprak hem vrij van alle beschuldigingen die men hem aanwreef – zo schreef hij – „ten waare men het als eene ongeoorloofde Misdad beschouwe zijn Vaderland te beminnen door een denkwijze die verschillend was, van die van het grootste gedeelte mijner openbaare Vijanden". Overigens maakte hij aanspraak op bescherming voor zijn moeder, die voor zaken naar Willemstad moest komen.²³ De Magistraat nam niet eens de moeite om Webbers te antwoorden.

**

Waren de moeilijkheden voor het burgerlijk bestuur dus opgelost, nu begonnen ze onder de militairen van het garnizoen. De gewone soldaten waren doorgaans zeer oranjegezind en ofschoon zulks voor hen verboden was, begonnen ze toch op zondag 29 juli op straat „Oranje boven" te roepen.²⁴ De officieren, waaronder enkele patriotten, gelastten hen dit geroep te staken en lieten de soldaten ijlings naar de kazerne af-

marcheren. Doch ook hier ging men door met de kreet „Oranje boven”. De vaandrig Van Klenke, die officier van piket was, kon dit niet voorkomen en bracht verslag uit bij de commandant Von Meulieb. Deze begaf zich terstond naar de kazerne en nam zoveel mogelijk officieren mee. Hij gaf de soldaten bevel om zich ordelijk te gedragen. Na een aanvankelijke weigering gehoorzaamden de meesten, met uitzondering van één man. Von Meulieb moet toen gedacht hebben, wie niet horen wil moet maar voelen, en liet de onwillige een aantal stokslagen toedienen. Voordat Von Meulieb zich uit de kazerne verwijderde, nodigde hij de soldaten uit, voor het geval zij klachten hadden, deze door één man van elke compagnie aan hem te laten voorleggen. Niemand meldde zich echter. Voor alle zekerheid gaf hij nog bevel aan de officieren bij hun compagnieën te blijven om de rust te handhaven en een oogje in het zeil te houden. Wat de officieren ook deden, hun pogingen waren vruchteloos. De soldaten mopperden dat zij zich voor de dertien stuivers waarmee hun soldij verhoogd zou worden – naar zij hadden vernomen – niet aan de Staten van Holland en Utrecht wilden laten verkopen. Zij beschuldigden hun officieren ervan dat deze zich voor een douceur hadden verkocht aan de Staten van Holland. Zij hadden ook gehoord dat zij in Utrecht zouden worden ingezet, waarvoor de troepenschepen reeds in de Willemstadse haven zouden liggen. De soldaten voelden zich verraden en verkocht. Wat de officieren daartegen ook inbrachten, zij waren niet tot rede te brengen en de verdediging van de officieren had een niet verwachte uitwerking: men besloot om de vaandels bij de commandant te gaan halen. De vaandrig Van Klenke gaf dit door aan Von Meulieb, die onmiddellijk de hulp van de wacht inriep. Maar deze weigerde; de soldaten voelden er niets voor om tegen hun kameraden op te treden. Inmiddels kwamen ongeveer 50 soldaten met geladen geweer voor het huis van kolonel Von Meulieb en drongen het huis en zijn werkkamer binnen met de bedoeling de vaandels mee te nemen. De aanwezige officieren verdedigden met de degens het vaandel; van de vaandrig Van Klenke werden hierbij twee vingers van de rechterhand afgeschoten, terwijl hij ook aan beide benen werd gekwetst. Toen ook de vaandrig Van Roemer gewond werd, raadde deze laatste de kolonel aan om de vaandels maar over te geven: de overmacht was te groot. Wat kon Von Meulieb anders doen dan voor deze overmacht zwichten? Maar nadat hun de vaandels waren overgegeven, waren de soldaten daarmee niet meer tevreden. Zij eisten de bataljonskas en ook deze ging in

hun handen over. In dolle overmoed trokken de muiters nu naar de kazerne en riepen daar hun collega's op om zich eveneens te bewapenen om dan gezamenlijk Willemstad te verlaten.

Nog waagden de officieren zich in de kazerne om de manschappen te vermanen niet te deserteren; maar deze waren na het succes met de vaandels en de kas, niet meer te houden. Ze lieten zelfs de officieren, van wie ze wisten dat deze prinsgezind waren, op handslag beloven, hen de volgende dag te volgen.

Zo kwam het dan dat op die zondag nagenoeg alle soldaten met enkele onderofficieren van het 1e bataljon van het 2e regiment van de Vorst van Waldeck het garnizoen met vliegende vaandels en slaande trom verlieten, om zich naar Nijmegen te begeven, waar op dat moment de Stadhouders resideerde. Zij presten een aantal inwoners om de transportmiddelen te leveren. Antonie Sonneveldt, Dirk Schilperoort, Bastiaan Koekkoek, Teun Weeda, Pieter van Mourick, Pieter van der Gijp en Jan van den Hil dienden hiervoor een declaratie in van totaal f. 105.— waarop vermeld dat „in den jare 1787 op zondag den 29 july hebben wij Burgers van de Wilmstad ons genoodzaakt gevonden, en verders op order van den Heer Schout en Burgemeester en verdere Magistraatsleden om het volk van Waldeks Batiljon van hier tot aan het Nieuwe Veer of Bredase gat te brengen waar toe wij gebruikt hebbe zes boerenwagens en twee karren en vermits wij schier boven de magt van de paarde overlade ware dat er veel goet van de rijtuyge beschadigt is versoeke wij voor elke wagen vijftien gulde en voor elke kar zeve gulde 10 st.”²⁵

Slechts één sergeant, een tamboer en 25 soldaten dorstten het avontuur niet aan en bleven achter in Willemstad, waar zij zich tijdens de uittocht van hun kameraden in de huizen bij burgers schuil hielden.

Er waren wel twijfelaars, maar ook enkele burgers van Willemstad spoorden de militairen aan om naar Nijmegen te gaan. Zo weten we dat Johannes Schook, zelf een oud-militair die zes jaar het land als grenadier gediend had,²⁶ vijf soldaten die op de Steenweg in beraad stonden wat te doen, ervan overtuigde dat ze hun kameraden te volgen hadden.²⁷ Deze soldaten waren door vier officieren aangehouden en erop gewezen dat zij terug de stad in moesten gaan.²⁸ Bijna waren ze gezwicht voor de argumenten van hun meerderen, maar enkele inwoners bemoeiden zich ermee. Zij zeiden tegen de officieren dat zij er niets mee te maken hadden wat de soldaten deden. Zij probeerden de mensen maar te ver-

leiden in plaats van hen hun gang te laten gaan. Vooral Schook was nogal fel uitgevallen en had de soldaten toegevoegd dat hij wel zou weten wat hij in hun plaats zou doen: ze moesten het vaandel en hun kameraden volgen. De soldaten luisterden tenslotte naar Schook en verlieten Willemstad, begeleid door Schook, die hen een eindweegs vergezelde.²⁹ In Zevenbergen moet het bataljon nogal wat baldadigheden hebben gepleegd; een klacht van de Magistraat van die stad werd daarover bij de Staten van Holland ingediend.³⁰

Vanuit Amersfoort haastte Willem V zich op 1 augustus om de Magistraat van Willemstad te laten weten dat hij met de uiterste bevreemding van het vertrek van de onderofficieren en soldaten uit Willemstad vernomen had. Het voorwendsel dat de officieren hun manschappen zouden hebben verkocht om op bevel van de Staten van Holland naar Utrecht te marcheren, was naar zijn mening laster. Willem V schreef verzekerd te zijn van de goede gevoelens van de officieren voor het vaderland en voor zijn Huis en hij deed een beroep op de Magistraat er zorg voor te dragen dat door niemand hoegenaamd „eenig molest” zou worden gedaan aan de officieren, waarvoor de Magistraat maatregelen diende te treffen en contact op moest nemen met de majoor-commandant Peijron.³¹

Het moet voor de Magistraat wel een tijd van hoogspanning zijn geweest. Willemstad was nu onverdedigd. Onmiddellijk werd een burgerwacht opgeroepen; met 65 geweren uit het Arsenaal werden de burgers bewapend omdat de stad zonder garnizoen was. De schipper Joost van Prooyen leverde trommelvellen en snaren voor de stadstrommen. Ook de gebruikelijke jeneverposten ontbreken niet; aan Dirk Stuit en P. Willemstijn werden voor acht wachten 32 flessen jenever betaald.³² Het kan dus – ondanks alles – toch nog een gezellige boel geweest zijn.

De verwickelingen waren echter nog lang niet ten einde; de andere dag bereikte de Magistraat een brief van de Gecommitteerden van de Staten van Holland en West-Friesland; zij hadden vernomen dat sedert enige tijd in Willemstad allerlei oranjeversierselen werden gedragen, en dat dit herhaaldelijk met baldadigheden was gepaard gegaan. Zulks was in strijd met de uitdrukkelijke wens van de heren Staten van Holland en zou in de huidige omstandigheden de nadeligste gevolgen kunnen hebben. De Magistraat kreeg derhalve de opdracht om hiertegen de geëigende maatregelen te treffen.³³

Een dergelijk bevel nam de Magistraat echter niet en zij antwoordde dat op verzoek van de inwoners sedert enige tijd inderdaad oranje werd ge-

dragen, zonder dat hiertoe echter iemand werd gedwongen; de inwoners hadden afgesproken zulks te doen tot 7 augustus. Overigens begreep de Magistraat niet waarmee men zich bemoeide: Willemstad viel niet onder het gewest Holland, maar onder de Generaliteitslanden, zodat de Staten van Holland hier dan ook niets te gebieden of te verbieden hadden. Geen enkele wet of publicatie van de Staten-Generaal had haar ooit bereikt waarbij het dragen van oranje verboden was. Er was dus geen enkele rechtsgrond om zulks tegen te gaan.

Van de gelegenheid maakte de Magistraat gebruik om aandacht te vragen voor het voor Willemstad door de Staten van Holland gelegde Wachtschip, welk de voorbijvarende schepen noodzaakte voor een onderzoek bij te draaien, en waaraan alle schippers zich mateloos ergerden. Voldeed men echter niet aan het bevel, dan werd er vanaf het Wachtschip gevuurd, waarbij blijkbaar niet altijd de nodige voorzichtigheid in acht werd genomen.³⁴ De geschiedschrijver Wagenaar vermeldt dat nadien de inwoners van Willemstad dreigden dit Wachtschip, met behulp van het aan de haven geplaatste geschut, in de grond te schieten, indien het geen andere ligplaats zou innemen. „Het zeilen na de Buitensluis aan de overzijde voorkwam het betoon van dien Oranje-lievenden yver, waar in deeze Stad dus volhardde blijk te geven”, aldus Wagenaar.³⁵

Op 6 augustus werd de grote dank- en bededag gehouden en de Magistraat besloot ook de verjaardag van de Erfprins (de latere Koning Willem I) op 24 augustus op de gewone wijze te vieren, n.l. door het luiden der klokken en het uitsteken der vlaggen.³⁶

Wel zag men er vanaf de jaarlijkse kermis in september doorgang te doen vinden; daarvoor waren de tijdsomstandigheden te ongunstig. Dit besluit werd o.a. in de Haagse Courant per advertentie bekendgemaakt.³⁷ Kunnen we hieruit concluderen dat deze kermis ook door veel bezoekers van buiten Willemstad plucht bezocht te worden?

**

De medewerking van de burgers aan de desertie van het 1e Bataljon van het 2e Regiment van de Vorst van Waldeck kreeg nog een staartje.

Nadat de Staten van Holland bericht hadden ontvangen van dit gebeuren, wachtten zij af wat de Stadhouder en de Raad van State zouden doen;³⁸ zelf hadden zij geen bevoegdheid omdat Willemstad onder de Generaliteitslanden viel, waarop ze, zoals we hiervoor zagen, nog kortelings door de Magistraat waren geattendeerd.

Prins Willem V had uit de bezetting van Nijmegen direct na het voor-

gevallene de Prins van Hohenlohe, kapitein in het 1e Regiment van de Vorst van Waldeck, met nog een kapitein en zes subalterne officieren uitgezonden om het weggelopen bataljon op te sporen en om te trachten dit naar den Bommel te begeleiden om aldaar tot nader order te verblijven.³⁹ Hij vond het n.l. niet geraden om dit bataljon met het 1e Regiment in één garnizoen te Nijmegen onder te brengen. Ook de Vorst van Waldeck keurde de houding van zijn bataljon in ernstige bewoordingen af.⁴⁰ De Prins kon dus – uiterlijk althans – weinig bewondering hebben voor de trouw die deze soldaten hem betoond hadden.

Op last van de Raad van State kwam mr. J. G. van Oldenbarneveld genaamd Tulling, fiscaal van de Generaliteit, naar Willemstad om over de oorzaak van het vertrek van de soldaten naar Gelders grondgebied zonder de officieren, te rapporteren.⁴¹ Hierbij kwam vanzelfsprekend de houding van de burgerij ter sprake. Het gevolg was dat de Raad van State op 7 september het Gerecht van Willemstad aanschreef om een nader onderzoek in te stellen naar de houding van Johannes Schook en Johannes Kalders met betrekking tot het aansporen tot desertie, en – indien daartoe aanleiding was – deze heren strafrechtelijk te vervolgen. Bij de aanschrijving was een verklaring van de vier officieren overgelegd over de houding van deze personen.

In een buitengewone vergadering van het Gerecht van Willemstad van 13 september 1787 kwam deze brief van de Raad van State ter sprake.⁴² Omdat men bevreesd was dat als de zaak publiek kwam – hetgeen natuurlijk niet te voorkomen zou zijn – de verdachten gelegenheid zouden vinden om te vluchten, besloot men deze in civiele bewaring te stellen. Dit geschiedde dan ook nog dezelfde dag, en onmiddellijk daarop begon het verhoor van Johannes Kalders. De beschuldigingen tegen hem bleken al direct geen steek te houden, en toen ook de officieren hun eerder afgelegde verklaring tegen Kalders introkken, stond niets zijn invrijheidsstelling in de weg.⁴³ Johannes Schook bleef echter wel opgesloten. Men besloot over zijn geval het advies van twee neutrale rechtsgeleerden in te roepen. Bovendien had men nog het aandeel van Schook te onderzoeken in de gepleegde excessen in de woning van de schoolmeester Webbers, want ook hierover wensten de heren van de Raad van State te worden ingelicht.

..

Inmiddels was op 13 september de hertog van Brunswijk met een leger van 25000 Pruisische soldaten de Nederlandse grenzen overgetrokken:

een van de meest opzienbarende feiten uit onze nationale geschiedenis. Een invasie door een vreemde mogendheid die door het grootste deel van de bevolking werd geaccepteerd en toegejuicht. Koning Frederik Willem II trad op als wreker van de beledigde eer van zijn zuster Prinses Wilhelmina en daarmee van het Huis Hohenzollern. Hij werd als vanzelf de reddende engel van het Oranjegezag. Brunswijk voerde zijn opdracht met bekwaamheid uit. Als kaf voor de wind stoven de patriotten uiteen. Duidelijk bleek dat de patriotten een veel smallere basis hadden dan ze zich verbeeldden. Willem V had het leger slechts te volgen. Reeds op 19 september was hij in Schoonhoven, waar hij het bericht ontving dat het in Den Haag gebleven deel der Staten van Holland op 18 september alle besluiten tegen zijn gezag had ingetrokken. Op 20 september hield hij zijn zegevierende intocht in de residentie. Vele patriotten zijn naar het land van belofte, Frankrijk, gevlucht, waar de meesten een desillusie wachtte.

Het is te begrijpen dat deze omwenteling grote vreugde teweegbracht bij alle Oranjegezinden. Twee posten uit de stadsrekening over dat jaar doen ons zien dat er ook in Willemstad bij die gelegenheid goed gefeest is. Dirk Struik declareerde wegens op 21 september gedane verteringen te zijnen huize aan gebruikte wijnen, die door de Magistraat waren besteld voor de burgers, maar liefst *f.* 373.1.0, voor die tijd ongetwijfeld een respectabel bedrag.⁴⁴ De Stadsthesaurier had nog de volgende voor- schotten betaald „bij gelegenheid dat de Magistraat alle de Burgers en Inwoners (in plaetse van langst de huizen rond te loopen om geld te fourneeren) zekere verteeringe hebben gegeven ten einde zig vrolijk te maken over de heuggelijke omwenteling in deze Republicq” aan twee muizkanten *f.* 12.0.0, aan J. Jabaaij en anderen voor geleverde hammen *f.* 8.15.0, aan de bakker J. van Heukelom *f.* 11.2.8, de bakker C. Groenendijk *f.* 3.3.– en de bakker B. van Dongen *f.* 40.7.2.⁴⁵

Geen feest echter voor de vurige Oranjeklant Schook; werd hij wat overmoedig door de gunstige ontwikkeling in het land? Bij de verhoren door het Gerecht bleek hij niet op zijn mondje te zijn gevallen en hij overlaadde zijn rechters met hoon en smaad. Wat hij hen precies aanwreef is niet te achterhalen. De twee neutrale en gerenommeerde rechtsgeleerden uit Breda, mrs. R. M. Damisse en A. van Goor den Oosterlingh, kwamen echter in hun schriftelijk preadvies tot de conclusie dat de verdachte wegens overtreding van de wetten van het land, met name van het Plakkaat van 22 november 1741 moest worden gecorrigeerd en

gestraft. Op 4 oktober deed het Gerecht een uitspraak.⁴⁶ Schook werd veroordeeld om binnen de tijd van acht dagen aan de Officier van de stad (d.i. de Schout) een boete van 25 rijksdaalders of f. 62.10.0 te betalen; indien hij onvermogen was of nalatig bleef om deze boete te voldoen, zou hij de stad en jurisdictie voor zes jaar worden uitgewezen; bovendien werd hij nog veroordeeld in de kosten. Over zijn aandeel in de rellen van 12 juli werd echter met geen woord gerept.

Schout, burgemeesters en schepenen meenden hiermede aan het verzoek in de resolutie van de Raad van State te hebben voldaan en vroegen bij brief van 6 oktober aan dit college hun handelwijze goed te keuren. Maar ze lieten er meteen op volgen: „Edog, kunnen de ondergeteekenden zich niet dispensereren van met alle Eerbied, onder het Oog van UEdelmogende te brengen, de onaangename situatie, welke deze Procedures onder de Ingezeetenen alhier veroorzaakt hebben, en die zekerlijk door de Executie van gem(eld) vonnis nog merkkelijk staat vermeerderd te worden”. Schook immers stond als een „ijverig aankleever en voorstander van het Doorlugtige Huis van Oranje” bekend, en was in het algemeen ter plaatse zeer bemind. De fout die hij begaan had, was daarvan een gevolg. Het Gerecht ging verder met allerlei verontschuldigen aan te voeren voor Schook; dit lezende vraagt men zich af waarom men dan een straf had opgelegd! Tenslotte gaf men de Raad van State in overweging goed te keuren om Schook (die op dat moment nog gedetineerd was, en bovendien volstrekt onvermogen bleek om de boete en de kosten te betalen en dus uit de stad verbannen moest worden) in de algemene vreugde om het herstel van de Prins te doen delen door het vonnis voorlopig buiten werking te stellen of tot nader order op te schorten; men gaf de verzekering dat een dergelijke grootmoedigheid een algemeen genoegen en blijdschap in Willemstad zou verwekken.⁴⁷

Het antwoord van de Raad van State kwam practisch per kerende post: „Dat Hun Ed. Moog. zig in 't voorsz. voorstel niet konden inlaten”. Maar de Magistraat was blijkbaar angstiger voor de onrust onder de bevolking, dan voor het misnoegen van de heren van de Raad van State. Bij resolutie van 11 oktober 1787 besloot men dan maar zonder goedkeuring van dit college, voorlopig het vonnis tegen Schook op te schorten en hem in vrijheid te stellen.⁴⁸ Een week later, n.l. op 17 oktober verscheen Schook voor de Schepenen om mede te delen dat hij appel zou aantekenen bij de Raad van Brabant tegen het vonnis.⁴⁹

Weer werd het even onrustig, want op 20 oktober 1787 moest de

Magistraat erop wijzen dat verscheidene „baldadige en baatzuchtige inwoners” anderen dwongen met hen mee te doen, en zich schuldig maakten aan vergaande buitensporigheden, zoals het ingooien en inslaan van ruiten, afpersingen van eten en drank, vloeken, bedreigingen enz. Men werd ernstig gewaarschuwd zich hiervan te onthouden. Een niet geringe premie van *f.* 100.– werd uitgelooft voor degene, die de dader(s) van het ingooien der ruiten zou ontdekken en bij de justitie zou aangeven. Het schieten met geladen geweren, pistolen en „kannonekies” werd nogmaals verboden; overtreders werden gestraft met een boete van *f.* 3.– en onvermogenen zouden drie dagen op water en brood worden gezet.⁵⁰

Schook heeft inderdaad beroep aangetekend, want op 9 februari 1788 kwam bij het Willemstadse gerecht een brief van de Raad van Brabant ter tafel met het request van Schook.⁵¹ Dit viel echter bij de Burge-meesters en Schepenen niet in goede aarde. In hun antwoord aan genoemde Raad schreven zij dat zij niet onverschillig konden zijn over de „honende en injurieuse uitdrukkingen welke de Suppliant in zijn request tegen zijn Rechters komt uit te braken” daar zij van mening waren Schook zéér welwillend te hebben behandeld. Zij hadden verwacht dat Schook hiervoor dankbaar zou zijn en zich verder als een braaf, stil en ordentelijk burger zou gedragen. Zij weten dit aan zijn brutaal en hardnekkig karakter. Mocht hen iets te verwijten zijn, dan was het alleen dat zij met teveel goedheid, moderatie en zachtheid tegenover Schook waren opgetreden. Zijn request was niet alleen onbeschaamd en ondankbaar, maar bovendien van alle grond ontbloot. Zij verzochten dan ook om het verzoek zonder meer af te wijzen, ook om de kosten aan de voortzetting van het proces verbonden, „voor de bekrompen finantien deser Stad” te voorkomen.

Wel achtten zij het nuttig dat de Raad van Brabant bij een ernstig vermaan Schook zou adviseren zich als een stil en vreedzaam burger te gedragen en zijn verontschuldigungen aan te bieden aan de Burgemeester en de Schepenen.⁵²

Hoe de Raad van Brabant gereageerd heeft, hebben wij in het archief van die Raad niet gevonden.⁵³

..

Over onze schoolmeester horen we weer eind december 1787, als een request van hem moet worden behandeld, dat door de Domeinraad van Willem V om advies naar Willemstad was gezonden.⁵⁴ Het verzoek van

Webbers om in zijn functie hersteld te worden, moest worden afgewezen en zijn aanstelling worden ingetrokken, omdat de schoolmeester en zijn moeder door hun schandelijk gedrag niet alleen de oorzaak waren van hun eigen onheil „maar ook vooral van de partijschappen, combustien en bewegingen die hier hebben plaats gehad.”

Brouwsel van al het kwaad was de schoolmeester met zijn familie. Ook het tweede verzoek van Webbers om, indien het ontslag zou worden verleend, hem dan in het genot te stellen van een pensioen, moest zonder meer word afgewezen. De Magistraat was bevreesd dat de terugkeer van Webbers in Willemstad nieuwe beroeringen zou wekken, ja, grotere nog dan in juli. En of het zo moest zijn: bijna onmiddellijk na het sluiten van de vergadering, waarin de Magistraat het request behandelde, komt Webbers plotseling in de stad. Aanstonds was alles in rep en roer en hij werd dan ook door de Schout gelast onmiddellijk weer te vertrekken; na dit vertrek werd alles direct weer rustig. Het post-scriptum van de vergadering van 28 december wordt dan ook besloten met de verzuchting: „Hetgeen dus ten sterkste confirmeerd aan 't geene hetwelk de onderget. hierboven van den haat en affkeer der Burgerije alhier omtrent den Suppl(iant) geavanceerd hebben”.

Wel reageerde Webbers nog met een brief van 8 januari,⁵⁵ en vroeg nederig een verklaring over de bediening van het schoolmeestersambt en de functies in de kerk, alsmede om een zgn. „borgbrief” (acte van indemniteit) voor zijn moeder en haar kinderen. Hij heeft het gevraagde inderdaad gekregen.

Het duurde nog tot 23 november 1788 voordat zijn commissie als koster, schoolmeester, voorlezer en voorzanger door Willem V werd ingetrokken; als zijn opvolger werd Daniël van Wijngaarden benoemd.⁵⁶

In het gemeente-archief bevindt zich nog een brief van 28 november 1788 waarin Webbers bevestigt dat hij zijn ontslagbesluit had ontvangen;⁵⁷ het is het laatste dat we van hem in Willemstad vonden. Uit de brief blijkt dat hij elders („in een naburige plaats waar elk mij bijna vreemd was”) weer een functie had veroverd. Webbers verklaarde nogmaals zijn onschuld, maar liet toch uitkomen dat zijn denkbeelden niet veranderd waren, doch dat hij, vol Godsvertrouwen, berustte in zijn lot, ondervindende „al wederom dat deese Weereld bij voortgang de duidelijkste kenmerken daarsteld, dat veelal den zwakken, het doel is der Wisselingen, welke anderen eeven zeer te vreesen hadden. Den zulken schiet niets overig dan te berusten in de Lotgevallen die hem treffen.

Met eene ziel die zig zelve geene misdaden te wijten hebbende, gerustelijk oogden mag op den bijstand van die Voorsienigheid van welk elk sterveling afhankelijk is en die ik vertrouwde dat mij als eene haaren gewrochten ook niet vergeeten zal.”⁵⁸

BOSSCHENHOOFD

C. A. I. L. VAN NISPEN.

NOTEN

- ¹ A. R. M. *Mommers*, Brabant van Generaliteitsland tot Gewest, dl. I (Utrecht/Nijmegen, 1953), p. 269; *Th. Goossens*, Mr. J. F. R. van Hooff, Een Brabants Patriot (Nijmegen, 1948), p. 13.
- ² *I. H. Gosses en N. Japikse*, Handboek tot de Staatkundige Geschiedenis van Nederland, 3e dr. ('s-Gravenhage, 1947), p. 674 e.v.
- ³ *Vaderlandsche Historie*, Vervolg op Wagenaar dl. XIX (Amsterdam, 1797), p. 361 e.v.: „Geen stilzitten was te wagten van de Oranjegezinden in de Willemstad, voor aanleg, overdragt, en schikkingen zodanig aan dat Huis verknogt, dat de Prinsen van Oranje, zo niet geheel, ten minsten een groot gedeelte bezaten der Regten, aan het Oppergezag toegekend;...”
- ⁴ Gemeente-archief van Willemstad (G.A.W'st) I/9, fo. 63 e.v. (commissie van 23 februari 1785).
- ⁵ Elisabeth Webbers-Verbroek was een dochter van de oud-burgemeester Carel Verbroek en diens echtgenote Elisabeth Bellec; zij was op 17 december 1760 te Willemstad gehuwd met Johannes Webbers, jongeman van 's-Hertogenbosch en schoolmeester te Willemstad. Zij was een zuster van Geertruida Verbroek, waarover in 1791 bij Harmen Post te Leeuwarden een boekje verscheen onder de titel „Een klare Vertooninge van Gods Werken en Vrije Genade, bewezen aan een jonge juffer van 17 jaar, Dogter van Carel Verbroek, Burgemeester van de Willemstad”; zie ook „Bekeeringsgeschiedenis van eene dochter, genaamd Geertruida Verbroek, oud 14 jaar en 5 maanden (sic.), overleden binnen Willemstad de 6 februari 1755. (Gorinchem, Romijn & Van den Hoff, 1926).
- ⁶ G.A.W'st I/9, fo. 132vo. e.v. (vergadering 28 december 1787, in welke vergadering van de Magistraat de gebeurtenissen van juli 1787 uitvoerig zijn behandeld naar aanleiding van een request van de schoolmeester Webbers aan de Domeinraad).
- ⁷ G.A.W'st I/9, fo. 110 (vergadering 20 juli 1787).
- ⁸ G.A.W'st I/9, fo. 132vo. e.v.
- ⁹ *Vaderlandsche Historie*, vervolg op Wagenaar, dl. XIX, p. 362: „Burgerrust verdryvende bewegingen, die vyf dagen duurden, vingen den elfden van Hooimaand aan”; zie ook G.A.W'st I/9, fo. 132v.
- ¹⁰ G.A.W'st I/9, fo. 109. De magistraat bestond toen uit: schout J. Leijendekker, buitenburgemeester Cornelis Maris, binnenburgemeester Reijnier Meijnsberg, schepenen Nijs van Draalst, Johan Duyvelaar, Arie Groenendijk, Wijnand Sam, Arijs van der Hoog en Adrianus Rotting. Secretaris en tesorier was Pieter van Oldenborgh.
- ¹¹ Zie hiervoor „Remonstrantie aan Hun Ed.Mog. de heeren Raden van Z.D.H. waarbij de Magistraat kan goetvinden den schoolmr. Webbers omtrent Patriotismus ten thoon te stellen en teffens rapport doen van de plundering te Schoonhuizen geschied en de verdere hostiliteiten aldaar gepleegd en hetgeen bij die geleegenheid en int Vervolg in dese Stadt is omgegaan” in G.A.W'st I/9, fo. 110 e.v.

- 12 G.A.W'stad I/9, fo. 132 e.v.
- 13 *Vaderlandsche Historie*, vervolg op Wagenaar, deel XIX, p. 362. — Kolonel Von Meulieb wordt door Wagenaar als stadscommandant genoemd; in het „Naemregister der Heeren Militaire Officiëren over de Troupen der Vereenigde Provinciën enz.” over 1786-1787 wordt J. H. Perron majoor-commandant genoemd; gouverneur was de generaal-majoor Anton Frederik Baron Von Stöcken, van wie echter in dit verband ook niets wordt gehoord en die ook nergens wordt vermeld.
- 14 G.A.W'stad I/9, fo. 110 e.v.
- 15 G.A.W'stad VII/A 142 en 143.
- 16 G.A.W'stad I/9, fo. 110 e.v.; ook Wagenaar p. 362 en 363: „De groote meerderheid der Inwoonders leeden met ongeduld dit bedwang. Zij gaven der Regeeringe, bij eene ondertekende Verklaring, de reden huns misnoegens te kennen, bestaande in de Staatsbegrippen van eenigen hunner Mede ingezetenen, bovenal hadden zij het gelaaden op den Schoolmeester . . .”
- 17 Rijksarchief 's-Hertogenbosch (R.A.H.) Willemstad R 3, fo. 193 (extra-ordinaire vergadering van zaterdag 14 juli 1787) — Overigens had men, niettegenstaande alle tot dan toe gedane pogingen, geen (voldoende) bewijzen ten nadele van de genoemde personen kunnen krijgen; de Willemstadse bevolking was dus wel solidair.
- 18 G.A.W'stad VII A 142 en 143.
— Jan Jabaaij maakte later weer kennis met de gijzelkamer. In de vergadering van het Gerecht van 27 juli 1788 — dus ruim een jaar later — wordt hij veroordeeld tot vier achtereenvolgende weken op water en brood in de gijzelkamer. Het vonnis wordt dan als volgt gemotiveerd: „De persoon van Jan Jabaaij, alhier, maakt zich van tijd tot tijd schuldig aan verregaande brutaliteiten, insolentiën, vloeken en schelden zo tegens inwoonders alhier als tegen vreemdelingen en passagiers, en nog laatstelijk op 23 juli (1788) publycq op 's Heeren straat, ten aanhooren van verschillende lieden, tegens den heere Onderwater, Vroedschap der Stad Dordrecht etc., welke hij op een vergaande wijze heeft gebrutaliseerd en zijn E. onder andere uitgescholden voor een blixemse Kees etc. mitsgaders dat de gem. Jan Jabaaij is een subject van een zeer tumultueus en voor de algemeene rust ten uiterste schadelijk gedrag”. Zijn gedrag was zelfs de reden voor een publicatie „tegens lasteren, beliegen, vloeken, schelden over de partij en denkwijze van andere personen en smadelijk bejeegenen mitsgaders het benadeelen in persoon en goederen, opruiingen enz.” waartoe de Magistraat op 24 Juli 1788 besloot (G.A.W'stad I/9, fo. 154vo. e.v.) om te voorkomen „dat den ouden haat weder verleevendigd worde”. Blijkens G.A.W'stad VII A/144 heeft Jabaaij deze straf inderdaad uitgezeten.
- 19 G.A.W'stad I/9, fo. 110; Wagenaar, p. 363: „Dit werd welhaast gevolgd van eene algemeene Oranjedragt, tot welk openlyk draagen beslooten werd, met de tydsbepaaling van den Jaardag der Prinsesse . . . Godsdienstbetoon vermengde zich met deeze Burgerbeweegnissen, de Kerkleeraar hielt eene openlyke dankzegging voor de herstelde Rust, en kreeg last om, op den Verjaardag der Prinsesse, twee maal ten kansel te treden, en zou alsdan de Stad, te haarer eere, 's avonds verlicht worden”.
- 20 G.A.W'stad I/9, fo. 114vo.
- 21 G.A.W'stad I/9, fo. 147 en VII A/142, fo. 12.
- 22 G.A.W'stad I/9, fo. 120vo. e.v. (vergadering 20 okt. 1787).
- 23 G.A.W'stad I/26; bij brief van 28 augustus 1787 drong Webbers aan op een antwoord; ook hierop reageerde de Magistraat niet.
- 24 *Vaderlandsche Historie* door Wagenaar, deel XL, blz. 306 e.v.; *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken* 1787, p. 1873 en 1874.

- 25 G.A.W'stad I/9, fo. 117vo en VII A/142 en 143.
- 26 Johannes Schook, geboren te Varick, was te Willemstad op 16 juli 1786 als soldaat in de Grenadierscompagnie van de Heer Generaal-majoor van Rijssel in het 2e Bataljon van het Regiment van Zijne Exc. Luit.Gen. Baron van en tot Hardenbroek, in garnizoen te Bergen op Zoom, gehuwd met de Willemstadse Maartje Verheij (R.A.H., D.T.B.W'stad 12).
- 27 De namen van deze vijf soldaten waren: Hoffman, Hoos, Gau, Steinmayer en Stip.
- 28 De vier officieren waren: Kapitein Fr. W. von Ziehlberg, Kapitein L. Hellerman, Luitenant C. van Mulick en Vaandrig-adjutant J. L. Schaumburg.
- 29 R.A.H. Willemstad R 3, fo. 205 e.v. en R.A.H. Willemstad R 60, f. 10 e.v.
- 30 *Albert Delahaye*, Heerlijkheid en Heren van Zevenbergen, deel II (nr. 8 Publicaties van het Archivariaat „Nassau-Brabant”), p. 78; ook *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken* 1787, p. 1874.
Volgens Delahaye is Zevenbergen op 28 juli 1787 overvallen door enige compagnieën uit het garnizoen van Willemstad, die paarden eisten voor de legeretros. De Magistraat vorderde voor hen veertien paarden. Zonder verdere geweldplegingen trokken de soldaten weg over Langeweg, waar zij nog enige paarden stalen.
- 31 G.A.W'stad I/26; zie ook noot 13. De Magistraat zou dus contact opnemen met Perron, doch over de kolonel Von Meulieb wordt niets meer gehoord.
- 32 G.A.W'stad I/9, fo. 117vo en VII A/142 en 143.
- 33 G.A.W'stad I/9, fo. 115vo (vergadering 1 augustus 1787).
- 34 G.A.W'stad I/9, fo. 116.
- 35 *Vaderlandsche Historie*, vervolg op Wagenaar, dl. XIX, p. 364.
- 36 G.A.W'stad I/9, fo. 118vo (vergadering 23 aug. 1787).
- 37 G.A.W'stad I/9, fo. 118vo en G.A.W'stad VII A/142, f. 28.
- 38 *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken* juli 1787, p. 1874: „Dit is bij Hunne Ed. Groot Mog. in advys gehouden om af te wagten, wat de Kapitein Generaal en Raad van Staten in dit geval doen zullen, alzo de Willemstad een Generaliteitsplaats is”.
- 39 *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken*, aug. 1787, p. 3160.
- 40 alsvoor, p. 3139.
- 41 alsvoor, p. 3160.
- 42 A.R.H. Willemstad R 3, fo. 204 en 204vo (vergadering 13 sept. 1787).
- 43 A.R.H. Willemstad R 3, fo. 206vo (vergadering van het Gerecht van 19 september 1787).
- 44 G.A.W'stad I/9, fo. 130.
Wagenaar, vervolg XIX, p. 365: „Welk een heuchlijke dag bij dien der Staatsomwenteling aanlichtte voor dit verblijf der Prinsgezinden behoeft geen woord ontvouwens”.
- 45 G.A.W'stad I/9, fo. 130 (vergadering 29 nov. 1787).
- 46 R.A.H. Willemstad R 60, fo. 9vo tot en met 11 (vergadering 4 oktober 1787). — Voor het plakkaat van 22 november 1741 „tegen het favoriseren der Deserteurs en praemie gesteld voor die gene die dezelve ontdekt” zie *Groot Placaetboek* deel VII, p. 1035.
- 47 G.A.W'stad I/45.
- 48 R.A.H. Willemstad R 60 (vergadering 11 okt. 1787).
- 49 R.A.H. Willemstad R 3, f. 211 (vergadering 17 okt. 1787).
- 50 G.A.W'stad I/9, fo. 122vo (vergadering 20 okt. 1787).
- 51 R.A.H. Willemstad R 3, fo. 214 (vergadering 9 febr. 1788).
- 52 G.A.W'stad I/45.
- 53 Vermoedelijk zal Schook gevallen zijn onder het plakkaat van de Staten-Generaal

van 5 juni 1788 houdende „amnestie ten behoeve van de geenen die zig in de verdeeldheden voor de Revolutie van 1787 hebben ingelaten”; zie Groot Placaetboek deel IX, p. 448 e.v.; dit plakaat werd te Willemstad gepubliceerd 9 juni 1788 (G.A.W'stad I/9, fo. 152 en 153).

⁵⁴ G.A.W'stad I/9, fo. 132vo e.v.

⁵⁵ G.A.W'stad I/26.

⁵⁶ G.A.W'stad I/9, fo. 164vo.

⁵⁷ G.A.W'stad I/26.

⁵⁸ De schoolmeester Jacobus Webbers heeft de Bataafse Revolutie van 1795 niet meer meegemaakt; uit G.A.W'stad I/46 kan althans worden afgeleid dat hij vóór 1795 is overleden. Van zijn broer, Carel Webbers, weten we dat deze deel uitmaakte van het eind 1794 te 's-Hertogenbosch gevormde „Comité Revolutionair”, welk comité zich begin 1795 te Parijs gevestigd heeft; zie hiervoor A. R. M. Mommers, *Brabant van Generaliteitsland tot Gewest*, dl. I, p. 68.